

Kulturmiljø	Fanefjord Skov
Landskabstype	Skov
Tema	Skovbrug og rekreation
Tid	1660-1790
Emne	Fællesskov, pavilloner og samlingspladser

Hovedtræk:

Kulturmiljøets hovedtræk er sporene efter fællesskov og rodeinddeling samt skovens lysåbne karakter med tætstående, overvejende unge løvtræer, og driftssystemet ved selvforyngelse.

Sammenhæng med:

Ulvshale Skov, Østerskov, Klinteskov, Møns klint som udflugtsmål og Hovedskov

Bevaringstilstand: For digernes vedkommende god. Skovens selvforyngende karakter er fastholdt, selvom skoven dog også afspejler forstmæssigt planlagte tiltag i form af grupper af stedsegrønne træer mellem de lyse, lette stammer.

Pavillonen bærer noget præg af ombygninger i årenes løb, men har i store træk bevaret sin oprindelige karakter. Skydebanehuset har udadtil bevaret sin oprindelige opbygning, selvom der indenfor er nedlagt to skydeporte. Skovfogedhuset står nogenlunde velbevaret i forhold til sin oprindelige stil og detaljering.

Bærende bevaringsværdier: Elementer, der afspejler skovens fælles ejerstruktur i form af jordvoldene, som blev anlagt, da skoven blev udskiftet, samt den rekreative udnyttelse i form af skytteforeningens hus, inkl. skydebaner, skovpavillonen, Jagt Kroen. I tilknytning hertil, gravhøjen og højen med mindestenen for salget af krongodset 1769, som indgår som kulturhistoriske elementer i iscenesættelsen af det rekreative.

Skovens driftsform, som er selvforyngende, afspejles i skovens lyse karakter og sættes i relief af en gammel eg i Vindebæk Kobbek, Storkeegen. I tilknytning til det forstmæssige aspekt af kulturmiljøet indgår skovfogedhuset, som nu er galleri, og således ligeledes understøtter de rekreative værdier.

Stisystemet i skoven understøtter den rekreative side af kulturmiljøet.

Afgrænsning:

Markerne afgrænser kulturmiljøet i nordvest, vest og sydvest. Mod syd afgrænses kulturmiljøet landskabeligt af Slotshaven - et separat, rektangulært stykke skov, som hører med til fællesskoven. Derfor omfatter kulturmiljøet også det åbne stykke mellem de to skovstykker, Ympehaven og Slotshaven, med huse i skovbrynet langs Ympehavevej.

Kysten med kystsikringsdiger afgrænser i sydøst, og mod nordøst afgrænses skoven af sognegrænsen.

Sårbarhedsvurdering:

Skoven er sårbar overfor ændret drift, nye ejerforhold, samt erodering og storm.

Bygningerne er generelt sårbare for ændret detaljering og materialer samt utilpasset tilbygning og ombygning. Skydebanehuset og pavillonen er desuden sårbare overfor ændret brug - for Skydebanehusets vedkommende med nedlæggelse af skydeporte og skydebaner til følge.

Fed = beskrivende for dette km.

Unik – Sjælden – **Repræsentativ** – **Egnsspecifik** – **Fungerende** – Autentisk - **Historisk kildeværdi** - **Oplevelsesværdi** – **Identitetsværdi** – Fortællerværdi – Diversitet – Homogenitet – Sammenhæng med naturgrundlag

Naturgrundlag

Fanefjord Skov vokser på et svagt bølget morænelandskab. Det småbakkede landskab er et dødislandskab, dannet under tilbagesmeltning af en gletscher i sidste istid. Da isen smeltede bort, efterlod den store klumper af is - kaldet dødis. Mellem disse dødisklumper blev der afsat sand og ler. Resultatet er, at aftrykkene efter dødisklumperne i dag ses som tilfældige huller i landskabet.

Landskab

Fanefjord Skov vokser på en svagt bakket flade med mange vandfyldte lavninger. I skovbunden ses mange steder afvandingskanaler, der vidner om jordforholdenes ellers våde karakter. Denne rørføring af vandårer, som danner skovens bund, fortsætter i rørlagte fald over markerne ned mod Østersøen.

Skoven er en del af det skovsystem, den bræmme af bøgeskove, som vokser helt ud til kysten på Sydøen omfattende Grønved Skov, Strandskov, Fanefjord Skov, Luselejet og Slotshaven.

Fanefjord Skov bliver drevet ved plukhugst og selvforyngelse, hvilket sammen med kystnærheden bidrager til skovens specielle, lysåbne udseende.

Ud mod havet slutter skoven brat med en lerklint, som til stadighed eroderes af havet – skoven bliver mindre. Ind mod land er skoven afgrænset af en række stendiger, hvis lige linier indikerer, at skoven engang har været større.

Sogneskillet til den del af Grønved Skov, som kaldes Strandskov, er ikke markeret: her adskiller et vandløb de to skovstykker.

Kulturhistorie

Fanefjord Skov, som i jordebogen fra 1769 kaldes Grønved Skovs vestre part, blev ved krongodssalget samme år opkøbt af sognets bønder og drevet i fællig. Bønderne købte foruden skoven også sognets jorder og gårde. Ved udskiftningen i 1803 blev skoven delt i fire roder med i alt 80 ejere, hvilket svarede til antallet af bøndergårde i sognet. Skovens fire roder blev adskilt med jorddiger og rishegn. Disse volde ses tydeligt – eksempelvis løber en vold omtrent vinkelret på indkørslen til Skovfogedboligen i retning mod Østersøen. Volden begynder et stykke fra den asfalterede vej.

Før Fredsskovloven i 1805 havde landets skove mange forskellige funktioner, skovning, plukhugst, jagt, kreaturgræsning og oldensvin. Loven fra 1805 skulle forhindre denne brede udnyttelse og medfølgende ødelæggelse. Derfor blev alle skovejere påbudt at sørge for indhegning af skoven, og al højskov blev kategoriseret som fredsskov. Dette gjaldt også for Fanefjord Skov.

Principielt skulle Fanefjord Skov altså indhegnes i 80 dele, men da et sådant indgreb ville begrænse skovens vækst, søgte ejerne af Fanefjord Skov dispensation til at undlade indhegningen. Efter 30 år - og mange skrivelser - kom dispensationen, som dog var betinget af, at skovejerne lod en statsansat skovrider tilse skoven. I løbet af 1800-tallet blev skoven fornyet – for eksempel ved ympning (jævnfør stednavnet Ympenhaven), der er et gammelt navn for podning, og indtægterne steg.

I slutningen af 1800-tallet var Slotshaven kendt for sine meget høje bøgetræer. Flere af disse fungerede som sømærker, og i 1885 blev fire bøge fredet.

I dag ses kun rester af en enkelt, væltet bøg i Slotshaven.

Slotshaven hører matrikelmæssigt under Vindebækbønderne, ifølge matrikelkortet fra 1874, ligesom udstykningerne omkring Slotshaven, som ikke er skov, men opdyrket mark. Dette viser, at Slotshaven med stor sandsynlighed har været større og så godt som sammenhængende med Fanefjord Skov.

Ved Ympehavevej blev husmandslokker til Vindebækhusmænd udstykket af skovens dårlige jorder. De er senere slået sammen. Ympehavevej nr. 6 har været et lille gårdsæde. Vindebæk blev udskiftet meget tidligt, i 1771, og gårdens grundsten lagt i 1775. Gården er senere udstykket til numrene 8-18a; nr. 8 er et stråtækt længehus fra 1825. De øvrige huse på vejstykket er yngre, fra det 20. århundrede.

I 1869 blev der holdt en stor mindefest på skovens nye festplads på 100 års dagen for bøndernes frikøb. Ved den lejlighed blev der sat en mindesten på kæmpehøjen, som ses overfor Jagt Kroen. Den gamle festplads lå ved en anden gravhøj, Mortenshøj. Pladsen er nu tilgroet, men der ses to forhøjninger, hvor spillemanden kunne stå gunstigt for vindretningen.

Omkring 1883 blev Fanefjord Skovs første gæstgiveri bygget ved den nye festplads. Gæstgiveriet var rammen om festligheder som skyttefester, foredragsballer og private fester.

I 1906 blev Jagt Kroen opført som pavillon foran det eksisterende gæstgiveri. I 1930'erne blev pavillonens åbne veranda lukket med det glasparti, der ses i dag.

Pavillonen fungerer fortsat som gæstgiveri - med stor kapacitet i sæsonen. Talemåden - at gå i skoven, eller at være i skoven - henviser lokalt til et besøg på Jagt Kroen.

I 1921 blev anpartshaverne i Fanefjord Skov enige om kun at afhænde skoven til folk inden for sognets grænse - medmindre anparten gik i arv. Sådan har alle anpartshavere i Fanefjord Skov rødder i sognet. Udkommet for skovejerne er ikke afgørende i dag, derimod betyder ejerskabet identitet og tilhørsforhold. Der er i dag 160 anpartshavere, idet hver anpart kan deles i maksimalt fire dele. Mens tendensen i mange år har været flere anpartshavere, er den nu tilsyneladende vendt. Når sognets gårde sammenlægges, samles også skovens anparter.

Ved asfaltvejen ligger en skovfogedbolig opført i 1922. Ved stien midt i skoven, langs den store sø, ses en gulstensbygning med 10 grønne skodder, opført 1942. Bygningen huser Fanefjord Skytteforening, hvis oprindelse fortaber sig. Foreningen skyder til måls på baner fra bygningen, ind over et område, der udgøres af sti og sø. Ved søen er opstillet et kuglefang.

Med princippet om selvforyngelse blev Fanefjord Skov og skovfoged Haase landskendt fra 1950'erne. Frem til 1989 kom forststuderende fra nær og fjern for at høre Haase fortælle om driftsformen, der adskilte sig fra anden produktionsskov. I dag drives flere skove ved selvforyngelse. Fanefjord Skov bruges i dag til skovning samt til rekreative formål for lokale og udenørs.

Hvis skoven ikke havde været drevet i fællesskab fra 1769, havde den sandsynligvis lidt samme skæbne som Sønderskov på Møn og Vesterskov på Bogø. Disse skove var væk, omhugget, før Fredskovsloven kom.

I Fanefjord Skov er der kendskab til 22 gravhøje, hvoraf de 13 er fredede. Der kendes ikke til registrerede fund af oldsager fra nogle af højene, men flere af dem er flade i toppen, hvilket kan skyldes, at nogen på et tidspunkt har gravet ned i højen. Dette kan være sket i moderne tid eller i forhistorien, hvor folk har skændet hinandens grave i forbindelse med slægtsstridigheder.

Højene varierer i størrelse fra 13 - 20 meter, og det mest sandsynlige er, at de er opført i Bronzealderen, sandsynligvis Yngre Bronzealder, da man i Danmark på det tidspunkt var gået over til ligbrændingsskik.

Arkitektur

Jagt Kroen består af et rødmalet, træbeklædt hovedhus med fremhævede sorte bjælker i højde med vinduesbrystningen og bjælkelaget - samt lodret i gavlene. Vinduer er hvidmalede og døre røde. På taget er det oprindelige tagpap udskiftet til eternit, og en tagrytter rider over tagryggen. Taget fortsætter udover en lude i facadens fulde længde på sydsiden af huset, og denne lude er indrettet som veranda med 3 store, opsprossede glaspartier mellem to havedøre. På bagsiden af huset er nyttebetonede udbygninger, som står i hvid puds. Her er både vinduer og døre røde. Bygningens hovedhus er materiale-mæssigt og i sit udtryk vel indpasset beliggenheden i skoven.

Skovfogedhuset er hvidpudset og bygget i nyklassicistisk stil med let inspiration fra nationalromantikens svejtserstil. Hovedfacaden på det smukke hus afsluttes i hver side af to symmetriske, korte sidefløj med rødmaledede vindskeder og synligt hanebånd med lodpost og snedkerdekoration som markering og udsmykning. De to vinduer har kurvehanksbuede stik med pudset spejl ned til trefagsvinduerne med fint svunget tværpost i det bredere midterfag. Imellem de to korte fløje er en terrasse med balustrade, og tilsammen udgør disse elementer - gavle, vinduer og balustrade - husets dekorative udsmykning. Huset har således et let præg af villa. På bagsiden af huset er en sidefløj med udhus og hønsehus. fra gårdspladsen er en smuk udsigt til dalstrøgene foran Langbjerg og Kongsbjerg.

Skydebanehuset er en enkelt opbygget længe i gule, blanke sten og med lav taghældning. Hele den ene langfacade udgøres af tætsiddende, grønmalede skydeporte, der går fra fundament til tagfod. I gavlen er hoveddøren placeret, og på den anden langside er der vinduer samt en ret dominerende, senere tilbygget, fritstående skorsten opført i blokke.

I det åbne stykke mellem Ympehaven og Slotshaven ligger nogle småhuse og et mindre husmandssted. En del af husene er ret ombyggede, men flere fine detaljer fanger blikket: et bislag og en fiskedekorert gavldekoration på huset, der ligger helt ud til vejen. Husmandsstedet i skovbrynet ved Ympehaven har udhuse med rødmalet bræddebeklædning, der klæder skovbeliggenheden.